

Pustne šeme na Cerkljanskem¹

Prof. Miklavž Kuret

V našem narodopisju so doslej skoraj neznane pustne šeme na Cerkljanskem, dasi niso nič manj zanimive od panonskih korantov, pickov in drugih.

Cerkno z okolišem tvori po svoji zemljepisni legi od sveta dokaj odmaknjen del slovenskega ozemlja in je moglo zato ohraniti običaje, ki so drugod že zdavnaj izginili. Sem spadajo tudi pustne šeme. Posebnost cerkljanskih šem so lesene izrezljane krinke (»larfe«), ki predstavljajo čisto določene tipe. Krinke so stare in se dedujejo iz rodu v rod, delajo pa jih spretni podobarji tudi še dandanes. V Ljubljani jih poseduje nekaj cerkljanski rojak g. Peter Brelih. Tipi šem so v glavnem naslednji:

1. Pust. Obleko ima vso našito z mahom, da ni obleke same prav nič videti. Na glavi ima prav tako našito čepico z rogovi iz mahu. V roki nosi smreko.

2. »Ta stàr'«. Oblečen je v narodno nošo, ima rdeče volnene nogavice, kratke irhaste hlače, bel, doma pleten jopič, na glavi pa klobuk z izredno širokimi krajevci. V rokah nosi bät (kij), kot ga rabijo drvarji za zabijanje zágozd.

3. »Ta stàra«. Oblečena je v običajno žensko nošo.

4. Ta tərjast'«. Ime ima po »terju«, to je po nitkah (predivnih resah), ki nastajajo pri tkanju (?). Ves je namreč pošit s takimi belimi resami (nitkami), na glavi nosi koničasto čepico, katere konica je podaljšana s palico; tudi ta palica je vsa prekrita s terjem, da vihrajo nitke z nje. Krinko ima grozno, ker mu molijo iz ust dolgi zobje.

5. »Ta bršljanast'«. Ves je pokrit z bršljanom, list je našit pri listu, da je komaj kaj videti izpod bršljana. Tudi kapo ima bršljanasto.

Na pustni torek se vseh pet šem v spremstvu vaščanov podi po vasi, ob treh popoldne pa se na trgu izvrši ubijanje Pusta. »Ta star'« dvigne bät in hoče mahniti po njem, toda zmoti ga (katera od ostalih šem, tako da mu Pust uide in ga mora spet loviti. Tako se zgodi še enkrat, tretjič pa mu le uspe, da ga pobije na tla. Naložijo nato Pusta na »vozico« (dvo-kolesni voziček) in ga odpeljejo. S tem je pusta konec.

Brž ko bodo časi dopuščali, bo treba ta običaj na licu mesta natanko preučiti. Treba si ga bo ogledati, ga fotografirati (še bolje filmati), nakar bo mogoče začeti s tolmačenjem vseh petero tipov.

Jedro obredja je vsekakor na dlani: ubijanje zimskega demona, kakor ga poznamo v dvoboju štajerskega Zelenega Jurija z Raboljem. Sklada se tudi Pustova šema z njegovim bajeslovnim značajem: mahovinasta obleka, rogovi. Smreko bo treba pojasniti. Iz dobljenih opisov ni jasna vloga »ta bršljanastega«. Ali naj predstavlja novo spomladansko božanstvo, Zelenega Jurija? Zanimivo pa je pri tem, da pobije Pusta »ta star'«, ne »ta bršljanast'«. Nejasni sta tudi vlogi zagonetnega »ta tərjastega« in »ta stare«.

¹ Pri nabiranju gradiva za narodopisno monografijo o jaslicah na Slovenskem sem dobil od cerkljanskega rojaka, gosp. prof. Cirila Peternelja, slučajno tudi naslednje podatke, ki jih je nato še dopolnil g. Andrej Jurman, služitelj drž. železnic v Ljubljani. Obema se na tem mestu zahvaljujem. — Por.